

Йордан Йовков
Безотечественици

На булевард „Дондуков“ има едно малко кафене – „Добруджа“. Аз зная, че мнозина не са чували името му, нито подозират съществуването му дори. Защото това кафене не е като големите, елегантни локали, дето всеки ден ще намериш познати и непознати, Тук идат всякога едни и същи хора, идат тъй редовно и постоянно, както членовете на някое конспиративно общество посещават своя клуб, както болните от една и съща болест се събират в амбулаторията на своя лекар. Няколко пъти прочетох из вестниците съобщения, че там, в това кафене, ще стават събрания на добруджанци. Трябвало да се вземат някои решения. Аз не ходих на тия събрания. Но все пак имах неотразимо желание да отида там когато и да е, макар и не на събрание.

Намерих го лесно. Отдалеч очите ми се спряха на новия голям надпис. И макар да имаше нещо жизнерадостно и дори весело в едрите отчетливи бели букви на ясносин фон – сърцето ми болезнено се сви върху това родно име, което четях, стори ми се да пада невидим траурен креп. Влизам вътре. Само няколко души посетители. Най-бедна, най-скромна мебел – никаква разлика от безбройните малки кафенета на предградията. И в самите посетители познати от нашия край аз не видях. Приказвах за най-обикновените злободневни работи, банални заявки и шеги. Аз си поръчах кафе и зачетох вестник, разочарован в надеждата си да намеря тук тежката скръб и болезнения спомен за изгубения роден край...

Но ето влязоха наведнъж голяма група хора. Изглежда, че тия, които бяха вече в кафенето, добре ги познават и са ги чакали. Събраха се наедно всички, разговорът стана по-шумен, по-оживен. Но и това беше предишният празен, лекомислен разговор. Разочарованието ми растеше и аз пак се вдълбочих във вестника си. Внезапна тишина настъпи след малко. Повдигнах очи: говореше сега ниско само един възрастен, вече побелял човек. Дочувах откъслечни думи: „Добрич... Силистра... Балчик... Училищата... Може ли да се търпи.“ Аз знаех вече какво се говореше. И гледах под моя вестник тия хора. Всички слушаха, но мнозина не гледаха вече тоя, който говореше. Очите им, неподвижни и съсредоточени, гледаха някъде в пространството. Замечтаният поглед на хора, чиято мисъл лети някъде далеч...

Да, разбирам вече всичко. Сърцата се разкриваха, обливаха се в кръв. И през трепетните думи, подобно видения насън, минаваха чудните, далечни картини на родния край. Какво виждаха тия тъжни, замечтани очи? Може би широките, пространни полета в празника на тяхната пролет и красота: високи, изкласили ниви, леко полюшвани от вятъра,

като широко смарагдово море. Виждаха родната степ, излегната под грейналите лъчи на слънцето, като засмяна, девствена хубавица, раздиплила до безкрайните хоризонти зелената си атлазена дреха с разкошни, причудливи бродерии от жълт синап, ясносиня метличина и огненочервени макове. И над всичко това едно необятно, дълбоко лазурно небе, изпълнено с блясък и лъчи, с дъх на билки и с песните на трепетни чучулиги...

Картини на някогашните хубави дни. А сега? Сега, както тука, и там е зима. Под облачното, безутешно небе заснежено поле глъхне в безмълвие и скръб. Няма стада, няма пеещи звънци. Селата чезнат, засипани със сняг, и само далеч някъде самотни вятърни мелници лениво и тежко въртят големите си крила, сякаш издигат се и падат ръце, безнадеждно призовават и молят... Навсякъде тишината на замръзнало море. И в тия бели безлюдни полета вятърът гони черни, отскубнати кой знай отде бурени. Така е било цяла зима. Но сега може би това навява потъжни мисли, защото напомня участта на печалните изгнаници, прокудени далеч от своя роден край...

Зима – това са дните на почивка и веселби. Нодали има радост сега за тия хора с буйни, смели души, широки и открити като техните полета? Чуват ли се там песни, свирят ли гайди, кавали? О, не! Аз виждам как от мълчеливите кръчми излизат приведени мрачни хора, с неуверени, колебливи крачки, сякаш измъчвани от някаква болест – може би пили много, но с още позаглъхнала болка на душите, с неуспокоена ядна мисъл. Те се прибират рано и аз виждам как вратите нервно се захлопват, ламбите без време се угасват, защото във звънтят сабли и шпори, улицата се пълни с пияния смях и чуждата реч на нахалните завоеватели...

Да, голяма е скръбта в тоя край. Добруджа не е наша вече. Едно траурно име, един болезнен спомен в паметта на цял народ. Скърбят, зная, всички. Всеки ден аз чувам да се повтаря: „Моля ви се, житницата на България! Най-плодородният край. Елдорадо.“ И вешо се изчисляват изгубените богатства, селата, градовете. Милите тия хора, те тъй убедително и хубаво приказват! И вярвам, че скръбта им е искрена, но все пак това не пречи ни на техния апетит, ни на техния сън. Голямата, непоправимата загуба е за други. Онези, които нямат вече свой роден край, своя родина. Онези, от душите на които е изтръгнато нещо, което оставя пустота на отчаяние и скръб, оставя вечна, неизцерима рана. Те са мъртъвци, които бродят като печални, безутешни сенки в света – тъжната участ на Пиер Шлемиля – човека с изгубената сянка...

Как стана всичко това? Как се случи? Нещастие, което дойде като гръм и болката от което расте всеки ден. Спомням си, бях в една болница в Бургас. Една сутрин виковете и охканията в превързочната ме събудиха по-рано отвсякога. Станах и намерих нови вестници на масата си. Взех един и вниманието ми се спря на съобщението: „Смесената румъно-българска комисия е привършила работата си. Новата граница започва 13 км на запад от Тутракан, 13 км на юг от Добрич...“ Вестникът падна от ръцете ми, почувствувах сълзи на очите си и една скръб, нетърпима скръб... 13 км на юг от Добрич! Значи, всичко, всичко е свършено вече! И преди това аз знаех за нахлуването, знаех това, което се искаше, но истината, страшната истина сякаш едвам сега се разбираше. Така, гледайки още непогребания мъртвец, в тъпата, опияняваща тъга, всичко ни се струва като тежък, кошмарен сън. Но когато скъпият покойник се скрие в тъмния гроб и върху ковчега остро и пронизително зачука хвърлената пръст – сякаш едвам тогава сънят престава, става всичко ясно и непоправимо и душата изпуска отчаяния, горък вик...

Все там в една топла ясна вечер аз гледах през прозореца на болничната стая към морето. Далеч се изправяха мълчаливи планини и пълният месец чертаеше златен пламтящ път върху тъмните води на морето. Дочувах възторжените звукове на „Шуми Марица“, от време на време се издигаше високо ура. Аз знаех, че тая вечер заминават с параход 31. и 44. полкове. Войници от Силистра, Добрич, Балчик, Каварна – от полетата на цяла Добруджа. Не можах да ги изпратя, отдалеч просълзен аз слушах и гледах. Войната се свърши и те се завръщат. Но къде, къде ще отидат те сега? И струваше ми се, че това не беше ура, а някакво глухо, болезнено стенание. Параходите напуснаха пристанището, видях ги да преминат пламтящата, грейнала струя на месеца и след това да се губят в тъмното море техните ярки, червени огньове. Аз гледах и ми се струваше, че тия параходи, които изчезваха в морето и в нощта, никога няма да стигнат някакъв бряг, че те, подобно на тайнствените корабискиници в легендите, вечно ще странствуват, вечно ще търсят нещо изгубено и скъпо...

* * *

Събуждам се, като от дрямка. Да, ето що вижда съсредоточеният, унесен поглед в тишината на това малко кафене. Поглеждам към другата маса. И там същите ширококоразтворени замечтани очи, същият едва чуван шепот: „Силистра... Добруджа...“

Всички живееха с една мисъл, една скръб. Под общото чувство на

болезнена носталгия това просто, малко кафене се превръщаше в някакво оброчище, някакъв странен скит, гдето се служеха мълчаливи задушени литии за тъмен, далечен бог... И всички тия хора, които срещам за първи път, изведнъж ми стават тъй близки и познати, сякаш съм бил много, много години наедно с тях.

Аз плащам кафето си и излизам. Но утре аз пак ще дойда.

КРАЙ

Източник: Словото
Набиране: Иван Иванов или екип на abc дизайн

Публикация

Йордан Йовков, „Събрани съчинения в шест тома“, Том първи, „Български писател“,
С. 1976. Под общата редакцията на Симеон Султанов.

Свалено от „Моята библиотека“ [<http://purl.org/NET/mylib/text/7908>]